

Bures kongreassa-oasseváldit, guossit, lágideaddjit ja kongreassa láidsteaddjit. Munnje lea illu ja gudni bovdejuvvot deike dan vuosttaš Barents kongressii, mii lea álgoálbmogiid várás. Mun áiggunge dán sáhkavuorus humadit sámi nissona birra, gii maid leamaš vuosttaš mángga oktavuodain. Muhto várra deháleabbo go dát, de lea maid dát nisu ovdamearkan mo riikkaidgaskasaš rávnnjádagat sáhttet nannet álgoálbmoga politihkalaš jurddašemi ja vuoimmi. Munnje lea addon bajilčála: , ja dáinna sáhkavuorui áiggunge hupmat ovdamearkkas mii muitala ahte sámiin lea hárvjaneapmi jurddašit politihka stuorát oktavuodain ja min ákkastallan vuolgá láddan ja vuđolaš jurddašemis ja sajáiduvvan etnopolitihkalaš ideologijias.

”Davviriikkaid friijamus nisu”, lea Elsa Kristina Laula gohčoduvvon. Dát sámenisu elii jagiid 1877 – 1931. Son lei riegádan Vueltjere- duoddariin, Västerbotten- leanas, Ruotas. Dát nisu čohkkii sámiid vuosttaš kongressii 1917 Troandimii ja álggahansártnis ávžžuhii son sámiid ovttasráđiid bargat álbmogii buori boahhteáiggi. Laula sánit ain duollet dalle gullostit min politihkkariid ávvu- ja feastasártniin. Elsa Laula álggahii moanat sámesearvvi Ruotas ja Norggas, ja maidái sierra sámi nissonsearvvi. Su ángirvuolta ja attáldat organiseret gal dovdat, go min historjagirjjit viššalit muitalit das, muhto ahte Elsa Laula maid lea politihkalaš jurddašeaddji ja ideologa gal hárvvet gullat. Girjjáš *Inför lif eller död? Sanningsord i de lappska förhållande* (1904) lea su áidna girji, muhto dađi dehálu čálu. Dás son čájeha dáiddus polemihkas ja maid jurddašemis, mii ain odne lea vuodđun sámeapolitihkas.

Bajilčála girjjis lea drámatalaš. Dat muitala manne dát nisson čálligoahtá, mii su motivašuvdna lea. Čállit lea vuohki bisuhit heakka. Ii dušše sus alldes, muhto maidái bisuhit heakka iežas álbmogis ja kultuvrras. Teaksta dovdasta dárbbu eallit vuorjatkeahhtá ja sajáiduvvon. Englánddalaš girječállii Virginia Woolf (1882 – 1941), guhte elii seammá áigge go Laula, čilge seammalágán dárbbu leat nissoniin, girjjis *A Room of One's Own* (1925). Laula lei, nu go Woolf, njunnošis iežas barggus. Laula čállin lei dáidda, ii čáppagirjjálašvuhtan, muhto polemihkkan ja retorihkkan. Seammá ládje go Woolf ja Bloomsbury, de Laula servvoštalai joavkkuin, mas ledje allaoahppan sámi nuorat. Sii johte dásedit Stockholmas gos deaivvadedje riikabeapolitihkkáriiguin, journalisttaiguin ja

hárjánan searveolbmuiguin. Dát joavku álggahii áviissa ja sii dolle sámi našunalisttalaš logaldallamiid. Dán áigge áviissat, nu go Ume-bladet ja Aftonbladet atne Elsa Laula áittan go ovddidii sámi vuoigatvuodaid.

Laula ambišuvdna

Go lohká Elsa Laulla girjji, de ipmirda su ambišuvdna: son dáhttu gulahallat ruota eiseválddiin ja ámmátvuodain. Son bidjá iežas seammá dássái, ja nu son ii dohkket leat badjelgehčcon. Dát lea viehka duostilit, go Laula ovddasta vuortnuhuvvon minoritehta, ja nu de maid álbmoga politihkalaš beroštumiid, vaikko ii leat álbmoga jodiheaddji. Elsa Laula ságastallá sámiin ja ovttas hutket ákkastallama manne sámiide galget politihkalaš vuoigatvuodát. Teavsttas ipmirdat ahte fáddá lea oahpis ja ahte argumentašuvdna doallá. Eanaoamastanvuoigatvuodát, vuovdečuollamat, sámegeiel oahpahuš ja čearddalašvuohta leat vuđolaš áššit maid sámit beaivválaččat fertejit digaštallat ja čilget. Dáruiduhttit sámiid ja dagahit sin morálalaš ja barggánis dážan leamaš sámiid ipmirmeahtuniin. Árgabeaivvis leat sámit ovtastallan ja gávppašan dážaiguin. Sii elle dien dilis maid odne gohčodit mánga kultuvrralaš servodat. Go Elsa Laula čilge dán iežas girjjis, de čalmmustahtá mo stáhta háddje sámeálbmoga ja cuvke sin birgenvuogi ja eallindili. Elsa Laula lea vuosttaš nissongirječálli mis Sámis, ja son vállje vástidit ruota eiseválddi monologii. Dat maid Laula čállá lea buolibáhkka ja áigeovuodilis politihkka. Son dáidá ipmirdan dan, oaidnán vejolašvuođa ja ávkkástallan oktavuodain mat sus ledje Stockholmas. Laula vállje dasa lassin oainnusindahkat iežas “gálganprošeavtta” áviissain ja sámeservviin, ja dakkár barggu šaddada ja láddada jierpmi ja jurddašemi, intelleavtta.

Woolf ja Laula

Dekoloniseren-perspektiivvas lea unohas jus bálddastahtá kultuvrraid ja vihkkedallá mávssolaš olbmuid. Mun anjke áiggun dahkat dán. Elsa Laula sulastahtá eŋglánddalaš girječálli Virginia Woolf. Soai gullaba seammá historjjálaš áigái ja nu maid leaba vásihan seammá politihkalaš rievdadusaid ja oassálastán almmolaš ideologalaš digaštallamiidda. Laula ja Woolf leaba intellektuella fámut geat ohcaleaba vejolašvuođa ollásit geavahit iežaska áiggi, searaid ja jurdagiid ságastallat ja digaštallat. Virginia Woolf ohcala dán vejolašvuođa nissonolmmožin ja Elsa Laula fas dan seammá sápmelažžan. Parallealla nissonolbmo ja sápmelačča friijahis dilli, dan áigge go soai čáliiga ja eliiga, lea stuoris. Woolf čállá nissona dárbbus ja sierra lanja ohcaleamis. Iežas latnja gos nisson ii gáibiduvvo deavdit

”Transnational Saami Cooperation- the Heritage from Elsa Laula Renberg.”
Barents Indigenous Peoples Congress 2010, Kirkenes 4.2.2010

sohkabealrollaid, gos jurdagat ja sánit girddašit ja ovdánit ja gos lea eará ja eanet go sohkabealli. Aiddo seammálágán lanja ohcala ja dárbbáša Elsa Laula sápmelažžan. Sierra latnja gos sámít eai leat stereotypat. Gos sii mearridit iežaset badjel ja leat ovttadássásaš servodatborgárat.

Woolf ii čállán politihka, muhto šattai politihkkan. Su girji *A Room of One's Own* lea mávssolaš feministtalaš girjjálašvuolta odne. Laula hábmii ideologalaš prográmma, manifestta, mii šattai sámpolitiikkkan. Dát sámpolitiikkka lea mis ain odne gos gáibidat iešmearrideami ja eanaoamastanvuogitvuodaid. Laula girji *Inför lif eller död?* Hárve gullostuvvo, iige bállo namuhuvvo davviriikkalaš dahje sámi girjjálašvuodahistorjjás dahje idéhistorjjás. Girji lea, oaivvildan mun, etnopolitihkalaš vuodđu Sámis. Woolf ja Laula servvoštalaiga goabbnat joavkkuin gos stuora jurdagat riegeadedje, gos ledje garra digaštallamat, gos jierbmi láttai ja gos čálle. Laula joavku álggahii áviissa *Lappernas Egen Tidning*, mas almmuhedje oaiviliid, jurdagiid ja ságastalle. Nu go Woolf joavku, Bloomsbury, de maid Laula birrasis ledje nuorra, allaoahppan, viššalis ja radikála olbmot. Sii šadde elitan, maddái Ruota mihtu mielde, ja fápmun. Dát nuorat birgejedje váldoservodagas ja máhtte sin giela ja norpmaid.

Internašunála dássi

Dainna buohtastahttimiin dáhtun čájehit Elsa Laula dimenšuvnna ja stuoravuoda jurddašeaddjin ja čállin. Dat ii leat siskkáldas dahje báikkálaš, muhto riikkaidgaskasaš dásis. Sámi boares ja njálmmálaš girjjálašvuodas (ovdal 1900-logu), nu go myhtalaš luđiin ja mitalusain, lea etnopolitihkalaš cealkámuš. Sámit eai leat eallán ráddjejuvnon servodagas gosa máilbmi ii leat beassan dahje ollen. Dutkit ja mátkkošteaddjit eai leat áivve jearahallan sámiid, muhto sihkarit lonuhan ságaid maid. Sámit leat máhtán lohkat ja nu maid ožžon dieđuid. Lea sámi diehtu ja máilmmemáhttu maid Elsa Laula lebbe sámiide iežas girjjis. Girjjis lea politihkalaš hápmi ja ideologalaš sisdoallu. Girjji ulbmil lea miellagiddevaš maid olgomáilbmái danne go leat álgoálbmot árvvut ja filosofijja mii almmuhuvvo. Ja dán eai lean sámít árat dovddastan. Eiseválddiide sámi našunalisma ii leat dohkkálaš ideologiija álgo 1900- loguid. Davviriikkaid jođiheaddjit viehka oktageardánit vealahedje sámiid dalle. Sámi našunalisma ii dáidde leamaš sámiide, muhto áigi goas bargagoahtit daiguin jurdagiiguin, lei go Davviriikkaid iežaset našunalisma lei guovddážiis. Laula lei danne ge maid frikšuvdnan Norgga ja Ruota politihkas. Áviissat čálle ja moite Laula girjji ja oaiviliid. Muhto sihke

”Transnational Saami Cooperation- the Heritage from Elsa Laula Renberg.”
Barents Indigenous Peoples Congress 2010, Kirkenes 4.2.2010

Riikabeaivi ja Radđehus (Ruotas) fertii vuhtiiváldit dán sámi ovddasteaddji ja vástidišgoahit su politihkalaš áigumušaide. Laulla eai sáhtán badjelgeahččat eaige nordadit eret.

Beassat koloniserenvuoigŋas

Lohkat Laulla girjji dekoloniserenčalmmiiguin, addá girjái sierra árvvu. Sámi nissongirjjálašvuohta álgá luvvenideologiiin, etnopolitihkain ja dásseárvvuin. Čállit čalmmustahtá, mii lea realitehta unnitloguide ja álgoálbmogiidda, ahte sii leat objeavttat. Álgoálbmogiid historjá lea koloniserema historjá, oktageardán ja cuvkejeaddji. Álo leat čalmmis, vihkkejuvvon, balahuvvon dahje rámpojuvvon. Ii leat goassege balánsa mo lahkonišgoahit ja govahallat minoritehta ja gulahallat álgoálbmogiiguin, ii politihkas ii diehtagis. Politihkalaš tearpmat leat minoritehta, bázahallan álbmot, goalmmát dahje njealját máilmmi joavku dahje geafes ja primitiiva olbmot. Elsa Laula girjji lea váldogáldu Ruota ja Davviriikkaid koloniserenpolitihkkii ja –historjái. Girji čilge makkár váikkuhusat davviriikkaid álgoálbmot, sámit, leat vásihan dáruiduhttimis. Lohkat Laulla girjji ipmirdahtá otná dili ja áiggi.

Mun dáhtožin, dekoloniseren-perspektiivvas, deattuhit man erenoamáš leamaš ahte Laula almmuhii girjji, su jurddašeami ja politihkalaš ambišuvnna, álgo 1900-jagiin. Dalle lei moivvas áigi. Politihkalaš lihkadusat riegádedje, našunalisma lei buollibáhkas, nissonat barge dásseárvvuin, dáidda ja girjjálašvuohta rievddai ja nanosmuvai ja miehtá Eurohpa lei odđa áigi. Boaresvuohta vuollánii modernitehtii. Dáidá aitto dakkár áiggis sámi nisson sáhttit háhkat alces heakka ja sierra lanja ja čállit? Áigemolsašupmi ollii Sápmai nai. Elsa Laula čálligodii áiddo das. Maiddái odđaáigi nordadii eret boares sámivuoda. Dat mii lea erenoamáš sámiide, ii dáidde leat ahte nisson lea almmolaš ja virggálaš olmmoš. Erenoamažin lea baicce dat, ahte sápmelaš lea almmolašvuodas ja guodđa luottáid. Luottat báhce ja leat danne dehálačča.

Bisuhit sámi heakka

Loahpaloahpas čujuhan maori dutki, Linda Tuhiwai Smith, ja su retoralaš jearaldahkii, leaho dehálaš álgoálbmogiidda čállit ja smiehttat teoriijaid? Smith oaivvilda, ahte dan ii sáhte dahkat jus seammás ii guorahala giela. Čállit ja guorahallat teoriija lea dehálaš reaidut danne go veahkehit ipmirdit realitehta. Čállima bokte sáhtá čorget, vuoruhit ja duodaštit maid bargá ja oaidná. Čállima bokte duste eahpesihkarvuoda ja vuostálasvuodaid. Ja vel háhká lanja plánet, hutkat strategiijaid ja kontrolleret iežas vuostehágu. Jus teoriijaid leat buorit de buktet

dat ođđa árvalusaid, jurdagiid ja vuodu. Dekoloniseret ii mearkkaš ahte galgá hilgut oarjemáilmmi teoriija, dutkama ja diehtaga. Dat lea baicce bidjat iežas árvvu ja eavttuid guovddážin, danne vai dovddagoahtit teoriija ja dutkama iežamet oaidninčiegas ja iežamet eavttuid vuodul.

Nu oaivvildan mun ahte Elsa Laula lea dahkan. Son lea iežas eavttuid ja árvvuid bidjan guovddáži. Nu lea maid sámiide addán vuodu politihkalaččat, filosofalaččat ja diedalaččat. Girji lea čállon iežas eavttuin ja perspektiivvas, muhto aŋkke ii leat vajáldahtán olgomáilmmi. Elsa Laula hupmá eallit ovttas ja dássásaččat eará álbmogiiguin ja nu maid dohkkeha eallindili, dien symbiosa, mas sámit ellet, leat eallán ja jotket eallit. Girji čorge sámi historjjá ja áiggiid ja duodašta álbmoga, mii ovdal go girji ilmmai, hárve lea beassan gulahallat eiseválddiin ja hearráiguin. Muhto deháleamos lea aŋkke ahte girji dagai lanja háhkat eallinstrategiijaid ja bisuhii sámiin heakka.

Nu galggašii dátge kongreassa háhkat lanja álgoálbmogiidda vai jurdagat, áigumušat ja strategiijat nanosmuvvet. Ja bisuhit álgoálbmogiid heakka.

Giitu sáhkavuorus ja lihkku kongressii ja bargui mii dáppe dáhko.